

Utečenkyňou vo vlastnom kraji

(Úryvky)

Toto rozprávanie – svedectvo vo forme denníka podáva v jednoduchom jazyku bezprostrednosť autorkinej skúsenosti vo víre tragických udalostí na Cypre v júli a auguste 1974, ale aj bolestivý pocit, keď je človek utečencom vo vlastnej krajine. Na čitateľa zapôsobí sila, s akou rozprávačka čelí nešťastiu, ktoré zasiahlo ju i jej kraj, ale aj jej odhodlanie nedopustiť, aby trpkosť a nenávisť obrali jej dušu o dobro alebo narušili jej národnú a duševnú podstatu. Prozaička sa pod prvé vydanie rozprávania (1975) podpísala pseudonymom „Žena z Kerynie“.

15. 7. 1974, 10.20 hod.

Áno, v rodičovskom dome ako v tie neslávne známe dni roku 1963¹. A tentoraz nie pre roztržky s cudzími, ale medzi sebou. Národná stráž, ako uvádza hlásenie medzi hudobnými pochodmi vysielanými v rádiu, prevzala moc, aby zabránila „občianskemu rozbroju“, a dodáva, že Makarios je mŕtvy.²

Počúvam pochody, čakajúc na ďalšie hlásenia, a rozvážne píšem. „Kto urobí lepšie, to nevie nik.“³ Malé figúrky v hre o svetovú hlúposť. Koľko matiek zaplače! Čo s nami bude? Neviem. To, na čom záleží, je, aby sme nestratili svoju dôstojnosť. Aby sme si v malosti udržali svoju identitu: Cyperskí Gréci s dôstojnosťou 40 storočí.

Nevravím nič viac. Moje srdce je stiahnuté ako uzol. (...)

14.45 hod.

Vyšla som na strechu domu. Letná horúčava, spara, cikády. Dole v diaľke na kerynskej pevnosti povieva grécka vlajka a okolo nej stoja ozbrojení vojaci, pripravení na jediný povel zabíjať, bratov Grékov... Už takmer začali strieľať na ženy a deti, ktoré prišli na manifestáciu...

„Z kostí Grékov vyňatá...“⁴ Čo vzišlo z kostí Grékov? Občiansky rozbroj, diktatúra. Pred dlhým časom to bola aj sloboda. Pred dlhým časom!... Keby vzišlo trochu zdravého rozumu. Zdravého rozumu a bratskej lásky... (...)

20. júla 1974

Išli sme peši do hotela, nechávajúc nedopité šálky s čajom. Nad nami hučalo zo päťdesiat lietadiel, z pevnosti sa ozývali prvé protivzdušné paľby. Ihneď sme sa skryli v podzemí veľkého hotela, ktoré už bolo zaplnené zahraničnými turistami a zamestnancami, ktorí tam bývali.

Keď sme sa spamätali, vyšli sme hore a prešli sme sa po hoteli. Prvé rakety z lietadiel padli rovno na jeho severnú terasu a rozbili tri obrovské okná salóna a baru. Keď však uvideli, že odpor prišiel z pevnosti, obrátili sa k nej, a hneď ako tam dorazili, divoko na ňu udreli. Keď sme sa zahľadeli smerom k moru, uvideli sme aj turecké vojnové lode. Tak blízko pri nás! Turecký vpád, ktorý nám od Vianoc roku 1963 visel nad hlavami, sa stal skutočnosťou. Meškal jedenásť rokov, no prišiel vo svojej plnej divokosti. (...)

¹ Odkaz na medzikomunálne konflikty medzi gréckymi a cyperskými Turkami v decembri 1963 (21. – 30. 12. 1963).

² Arcibiskup Makarios III. bol v čase tureckej invázie prezidentom Cypru. Správy o jeho smrti však boli falošné; Makariosovi sa podarilo uniknúť.

³ Porov. verš z básne *Stroskotanie Drozda* J. Seferisa: „... kto urobí lepšie, to vie len boh.“ (*Stroskotanie Drozda. Argonauti*. Z novogréckeho originálu preložil Ivan Kupec v jazykovej spolupráci s Františkom Štuříkom a Růženu Dostálovou. Bratislava: Slovenský spisovateľ 1973.)

⁴ Odkaz na prvý verš druhej slohy *Hymny za slobodu* D. Solomosa, ktorá je gréckou štátnou hymnou.

Hotel DOME, 21. júla 1974

Úsvit. Ledva rozoznávam, čo píšem. Vôkol je boj, boj a nikto sa nezaujíma o to, aby ho zastavil. (...)

1. septembra 1974

Včera som si spomenula na úryvok z evanjelia: „*V nebi si zhromažďujte poklady; tam ich neničí ani mol', ani hrdza a tam sa zloději nedobývajú a nekradnú.*“⁵ Ako veľmi som rozumela tomu úryvku! Áno, podstatné je, aby sme im nedovolili obráť nás o dušu. Aby sme si nenechali svoj vnútorný svet zatvrdiť alebo zoškarednúť krivdami, ktoré na nás páchajú. Aby sme aj ako utečenci zostali dôstojní, aby sme stále mali obetavé ciele. A aby sme bojovali. Aj keď sa na nás dopustili bezprávia, nestaňme sa aj my nespravodlivými, a aj keď nás obrali o naše majetky, neoberme aj my svoju dušu o to dobré a pekné. (...)

Vianoce 1974

Prvé Vianoce, ktoré trávime ako utečenci. Želám si, aby sme také nezažili aj ďalšie. My sme ich prežili bez toho, aby sme hladovali či mrzli. Ale iní? Dnes mi veľmi chýbala Kerynia, aj keď som nad tradičným tanierom s vajčkovno-citrónovou polievkou vyslovila „Sláva ti, Bože“, než sme sa pustili do jedla.

Mám písať o Božom dieťati, o zázraku lásky, o mieri na zemi? Každý musí nájsť – snažiť sa nájsť – lásku a mier. Dnes moja duša nepokľakla pred Božím dieťaťom. Nie pre nedostatok viery, ale preto, že už mnoho mesiacov neustále kľáč. (...)

30. decembra 1974

Predposledný deň v roku. Zvyčajne som si v tomto čase robila prehľad roka. Tak čo mám robiť tento rok? Zmerať svoju bolesť? Bolesť človeka, ktorému všetko vzali, sa nedá zmerať. Mám si robiť plány do budúcnosti? Toľko som si ich narobila v predchádzajúcich rokoch. Mnohé z nich som videla uskutočnené po námahe a drine. Štúdie, náčrty, obrazy, domáce práce, výšivky. Všetko je preč. Jediné, čo ostáva, je nádej na návrat do nášho kraja, do našich vydrancovaných domov, aby sme začali od začiatku. To, samozrejme, nie je v mojich rukách, no zachovám si nádej, hoci aj pokrkvajú.

Sedím v ťaživom tieni tejto bolesti a lúčim sa s odchádzajúcim rokom. Sedím v jej ťaživom tieni a zdravím nový rok, ktorý ma nachádza ako utečenkyňu. To, čo bolo v mojom vnútri, ostalo pevné. Ostávam tým, kým som bola. A to, čo milujem, „sa neustále rodí“ a to, čo milujem, „sa nachádza na počiatku večnosti“⁶. A je také krásne vyjsť nahý z pece nespravodlivého nešťastia a uvidieť, že nijaký plameň ti nespálil dušu, že ti nemohli spáliť to, čo nosíš v sebe, pretože je to silnejšie ako všetky sily zla. (...)

31. december 1974

Predvečer nového roka v kraji, ktorý nie je „môj“, v dome, ktorý mi nepatrí, snažím sa utlmiť krik vychádzajúci z mojich pobehujúcich koreňov, keď sa žiadajú vrátiť sa do pôdy, kam ich zasadili moji predkovia pred štyridsiatimi storočiami.

Čakám na nový rok bez nejakého želania o šťastí. Čakám naň s pokornou prosbou: aby mal pre nás menej bolesti a menej krivdy ako ten predchádzajúci. Iba to.

⁵ Porov. *Evanjelium podľa Matúša*, 6, 19 – 20: „19 Nezhromažďujte si poklady na zemi, kde ich mol' a hrdza ničia a kde sa zloději dobývajú a kradnú. 20 V nebi si zhromažďujte poklady; tam ich neničí ani mol', ani hrdza a tam sa zloději nedobývajú a nekradnú.“

⁶ Porov. záverečné verše tretej časti básnickej skladby *Odyseasa Elytisa Prvé slnko* (*Ηλιος ο πρώτος*): „To, čo milujem, sa neustále rodí / To, čo milujem, sa nachádza na počiatku večnosti.“ (V slovenskom preklade zatiaľ nevydané.)

3

Pomätenie

Venované Kyriakosovi Charalambidisovi¹.

Keď som šiel včera do práce, zastavil som sa, ako každé ráno, v novinovom stánku u Thomasa, aby som si kúpil noviny a položil mu svoju obvyklú otázku: „Čo je nové, pán Thomas?“

Thomas mal svoj vlastný spôsob, ako vidieť novinky dňa. Rýdzi ľudový typ človeka, s dobrým srdcom a zároveň prešibaný, videl toho veľa za šesťdesiat rokov života, posledných dvadsať usadený v tomto novinovom stánku v susedstve, na začiatku Nikózie smerom od Famagusty. My susedia a jeho pravidelní zákazníci sme ho volali „výpravca“, pretože pred jeho novinovým stánkom zvyčajne stáli autobusy a taxíky prichádzajúce z Famagusty, aby nabrali posledných cestujúcich, ak nejakí boli.

Mal aj svoj vlastný spôsob, ako komentovať novinky. Tento takmer nevzdelaný človek realisticky a s dôvtipom vytiahol to podstatné, čo sa skrývalo za krikl'avými a rozporuplnými titulkami novín, a komentoval to s takým humorom, že nenechal kameň na kameni. Avšak v poslednom čase sa Thomasov prirodzený humor zmenil na smiech cez slzy. Je jediný, na kom zostalo komentovanie – bez toho, aby klamal sám seba –, noviniek, ktoré neustále prichádzali ako tornádo a dusili nás tak ako bombardovanie, noviniek, ktoré prichádzajú aj teraz, v priepasti bolesti a neistoty, v ktorej sa nachádzame, kým turecký votrelec čiha v krátkej vzdialenosti od nášho susedstva, za svojou hranicou, ktorá delí náš ostrov na dve časti.

Teda včera ráno, keď som si kúpil noviny a položil mu svoju zvyčajnú otázku, sa na mňa Thomas skormútene pozrel a pohľadom ukázal na ženu stojacu pred novinovým stánkom, na mieste, kde inokedy stávali cestujúci do Famagusty.

„Vidíš ju?“ vraví mi. „Už sú to dve hodiny, čo tam vyčkáva.“

Nevšimol som si ju, pretože nestála na kraji, ale takmer v strede cesty. Stála neobyčajne nehybne. Tvár jej odtiaľ, kde som stál, nebolo vidieť, iba chrbát.

Jej vysoká a chudá postava, strih jej sivých vlasov, ošumelý, no kvalitný kostým, ktorý mala na sebe, kožená čierna taška v jej rukách dávali najavo, že patrí k zámožnej vrstve spoločnosti.

„Čaká na taxík do Famagusty,“ pokračoval Thomas.

Zachvel som sa.

„Do Famagusty?!“

„Hej. Na začiatku, keď už nejaký čas márne čakala, prišla a spýtala sa ma, prečo taxíky meškajú. Myslel som si, že žartuje, ale keď som si všimol jej pohľad, pochopil som, že sa pomiatla. Taxíky do Famagusty už nechodia, pani zlatá, hovorím jej. Akože nechodia, vraví mi ona, toľkokrát som si odtiaľto brala taxík. Musím sa dostať domov, človeče. Ako mám podľa teba ísť, peši?... Pokúšal som sa jej to vysvetliť. Ona nič. Stojí tam a čaká, tak ako ju vidíš.“

V tej chvíli sa objavilo auto idúce veľkou rýchlosťou, vodič na ňu zatrúbil, aby ustúpila nabok, no žena sa nepohla zo svojho miesta, iba zdvihla ruku, aby mu kývla, nech zastaví. Vodič buď nepochopil, alebo nemal chuť ju zobrať a vyhol sa jej prudkým vybočením a pokračoval vo svojej ceste.

Jej ruka zavisla v polovici pohybu, potom ju spustila, myknutím pliec dala najavo svoju netrpezlivosť a opäť zaujala svoju nehybnú pózu.

„Ešte ju zrazí nejaké auto,“ povedal Thomas.

„Urobíš lepšie,“ povedal som mu, „ak zavolaš políciu. Vyzerá to tak, že ju tu prichýlili príbuzní alebo priatelia a teraz ju hľadajú.“

¹ Kyriakos Charalambidis (*1940) je významný gréckocyperský básnik.

3

Odišiel som bez toho, aby som sa otočil a pozrel sa na jej tvár. Z nejakého dôvodu sa mi zdalo, že by ju ranila moja zvedavosť.

November 1974